

Drempels wegwerken voor het levenslang leren in het hoger onderwijs

Advies voor het Vlaams actieplan levenslang leren

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op eigen initiatief

Uitgebracht door de Raad Hoger Onderwijs op 9 maart 2021 met eenparigheid van de stemmen.

Vorbereiding: werkgroep Levenslang leren in het hoger onderwijs op 7 januari 2020, 21 februari 2020, 19 juni 2020, 22 januari 2021, 4 februari 2021 en 26 februari 2021, onder co-voorzitterschap van Jan Danckaert en Marc D'havé.

Dossierbeheerder: Tine Degrande

1	SITUERING	3
2	VISIE	4
2.1	BELANG VAN LEVENSLANG LEREN	4
2.2	OMSCHRIJVING VAN LEVENSLANG LEREN	5
2.3	INSTROOMPROFIELEN IN HET LEVENSLANG LEREN IN HET HOGER ONDERWIJS	5
2.4	AANBOD VAN LEVENSLANG LEREN IN HET HOGER ONDERWIJS	6
3	DREMPELS	6
3.1	VOOR LERENDEN DIE INSTROMEN IN HET LEVENSLANG LEREN IN HET HOGER ONDERWIJS	7
3.1.1	Gebrek aan leercultuur	7
3.1.2	Onvoldoende overzicht over het aanbod	7
3.1.3	Onduidelijk kluwen aan opleidingsincentives voor lerenden	7
3.1.4	Stringente erkenning van eerder verworven competenties	8
3.2	VOOR AANBIEDERS VAN LEVENSLANG LEREN IN HET HOGER ONDERWIJS	8
3.2.1	Enge definitie van werkstudent	8
3.2.2	Gebrek aan overheidsfinanciering voor het postinitieel aanbod	9
3.3	OP VLAK VAN ORGANISATIEWIJZE EN ONDERWIJSVORM	9
3.3.1	Onduidelijke positie van het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs	9
3.3.2	Regelgeving niet aangepast aan nieuwe onderwijsvormen	9
3.3.3	Onvoldoende flexibele organisatie- en programmatiewijze	10
4	AANBEVELINGEN	10
4.1	VOOR LERENDEN DIE INSTROMEN IN HET LEVENSLANG LEREN IN HET HOGER ONDERWIJS	10
4.1.1	Versterken van de leercultuur	10
4.1.2	Correcte informatie verschaffen over opleidingsaanbod via leerloopbaanbegeleiding en leerwinkels	11
4.1.3	Via doordachte opleidingsincentives het levenslang leren stimuleren	11
4.1.4	Eerder verworven competenties verruimen	12

4.2	VOOR AANBIEDERS LEVENSLANG LEREN IN HET HOGER ONDERWIJS	12
4.2.1	Bredere definitie van werkstudent hanteren	12
4.2.2	Overheidsfinanciering om het postinitieel aanbod te ondersteunen	12
4.3	OP VLAK VAN ORGANISATIEWIJZE EN ONDERWIJSVORM	12
4.3.1	Positie van het levenslang leren in het hoger onderwijs versterken door afstemming en samenwerking met diverse actoren in het veld	12
4.3.2	Regelgeving aangepast aan de nieuwe onderwijsvormen	13
4.3.3	Een meer flexibele organisatie- en programmatiewijze realiseren	14
5	TOT SLOT	14

1 Situering

De OESO-cijfers bevestigen de algemene consensus dat de **participatie aan levenslang leren in Vlaanderen laag is**.¹ Dat geldt eveneens voor het levenslang leren in het hoger onderwijs. Slechts een klein deel van de volwassenen participeert na het behalen van het diploma aan initiatieven levenslang leren of behaalt op latere leeftijd nog een diploma hoger onderwijs². Nochtans verandert de arbeidsmarkt voortdurend en zullen werknemers ook steeds langer professioneel actief blijven. Dat impliceert dat ze zich tijdens hun professionele leven regelmatig zullen moeten om- en bijscholen.³

In een advies van 2019 gaf de Vlor al aan dat het hoger onderwijs nog sterker kan bijdragen aan het levenslang leren.⁴ De raad stelde vast dat het hoger onderwijs niet soepel kan inspelen op de vragen van de arbeidsmarkt en de maatschappelijke noden rond levenslang leren en schoof volgende aandachtspunten naar voren:

- Het hoger onderwijs moet meer inzetten op herintreders en nieuwkomers en zoeken naar nieuwe en aantrekkelijke formules voor die groep;
- Het hoger onderwijs moet studenten tijdens hun initiële opleiding de competenties bijbrengen om autonoom, zelfstandig en levenslang te leren. Het leren stopt immers niet als het diploma behaald is;
- Daarbij mag het aanbod vanuit andere aanbieders niet uit het oog verloren worden;
- De arbeidsmarkt moet levenslang leren ondersteunen en faciliteren, bijvoorbeeld via doordachte opleidingsincentives, en door na te denken over het langetermijnperspectief van werkzoekenden. Een opleiding in het hoger onderwijs kan immers bijdragen tot duurzaam werk;
- De overheid moet de nodige contouren scheppen zodat het hoger onderwijs en de arbeidsmarkt aan deze nieuwe uitdagingen kunnen voldoen. Enkel zo kan een echte levenslange leercultuur gecreëerd worden.

In dit nieuwe advies bouwt de Vlor verder op dat eerdere advies uit 2019.⁵ De Vlor formuleert beleidsaanbevelingen om de rol van het hoger onderwijs in het levenslang leren in Vlaanderen te versterken. De diverse partners in het hoger onderwijsveld reflecteerden pro-actief over de rol die het hoger onderwijs in het levenslang leren in Vlaanderen speelt. Ze belichtten hierbij drempels en formuleerden aanbevelingen voor het levenslang leren in het hoger onderwijs. Dit advies focust in eerste instantie op beleidsmatige vraagstukken, maar de raad erkent de nood om dit thema nog verder vanuit het perspectief van de lerende en ook samen met de lerende te onderzoeken.

Met dit advies sluit de Vlor aan bij de beleidsinitiatieven die in Vlaanderen worden genomen ter bevordering van het levenslang leren.⁶ Zo geeft de conceptnota 'De Lerende Samenleving'⁷ aan dat er in het kader van een nieuwe visie op levenslang leren 'een analyse [zal] gemaakt worden

¹ OECD (2018). *Education at a glance: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing.

² OECD (2019). *OECD Skills Strategy Flanders: Assessment and recommendations*. Paris: OECD Publishing.

³ Agoria (2018). *Shaping the future of work – Digitalisering en de Belgische arbeidsmarkt: '310 000 mensen (werkenden of werklozen) moeten tegen 2030 omgeschoold worden om ze in een duurzame job aan de slag te kunnen houden of te brengen. [...] Sommige mensen (150 000) zullen een matige omscholing van 2 tot 6 maanden nodig hebben, voor anderen (160 000) is een intensieve omscholing van 6 tot 18 maanden noodzakelijk.'* (p. 19)

⁴ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs](#), 11 juni 2019, p. 6 en p. 13-14.

⁵ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs](#), 11 juni 2019.

⁶ Vlaamse Regering (2021). [Visienota "Voorsprongfonds Hoger Onderwijs"](#).

⁷ Vlaamse Regering (2020). [Conceptnota De Lerende Samenleving](#), p. 12.

van de huidige regelgeving, inclusief bestaande instrumenten. Er zal vooral gekeken worden naar welke zaken belemmerend (hindernissen) of net versterkend (hefbomen) werken voor individuen, ondernemingen en opleidingsverstrekkers.’ Mede op basis van het voorliggend advies kan het Partnerschap Levenslang Leren een reeks acties uitwerken die worden gedragen door het hoger onderwijsveld. Met dit advies willen we dus handvaten aanreiken voor de ontwikkeling van het actieplan dat het Partnerschap wil uitbrengen.

Ook in de visienota ‘Voorsprongfonds Hoger Onderwijs’ is een van de drie speerpunten het verder uitbouwen van het levenslang leren in het hoger onderwijs. De Vlor is tevreden met de middelen die worden voorzien voor levenslang leren in het hoger onderwijs en bereidt over deze visienota een afzonderlijk advies voor.

Het voorliggend advies focust specifiek op het hoger onderwijs, maar er werden al heel wat eerdere Vlor-adviezen uitgebracht om het levenslang leren in Vlaanderen te stimuleren. Zo heeft de Vlor recent advies uitgebracht over de screening van de regelgeving van het volwassenenonderwijs.⁸ Voor de rol van het deeltijds kunstonderwijs in het levenslang leren, verwijzen we naar het Vlor-advies over de implementatie van het decreet deeltijds kunstonderwijs uit 2019.⁹

2 Visie

In het voorliggend advies schetsen we de visie van de raad op levenslang leren in hoger onderwijs. Er wordt ingegaan op het belang en de omschrijving van levenslang leren. Nadien komen de profielen van lerenden die instromen in het levenslang leren in het hoger onderwijs aan bod, alsook het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs.

2.1 Belang van levenslang leren

Levenslang leren is uiteraard geen doel op zich, maar een middel om andere zaken te realiseren. Zo participeren **individuen** aan het levenslang leren omwille van diverse redenen:

- In veel gevallen is participatie aan levenslang leren in hoger onderwijs gericht op het versterken van de positie op de arbeidsmarkt en het verder uitbouwen van de loopbaan.
- Daarnaast zijn er ook heel wat lerenden die instromen in het hoger onderwijs omwille van zelfontplooiing, sociale integratie en maatschappelijke participatie.

Levenslang leren is dus niet enkel loopbaangerelateerd of arbeidsmarktgericht. De Vlor benadrukt dan ook het belang van het levensbreed leren¹⁰ naast het levenslang leren.¹¹

Naast het individuele niveau komt levenslang leren ook **organisaties en ondernemingen** ten goede. Wanneer werknemers participeren aan levenslang leren, kan dat hun motivatie en

⁸ Vlor, Raad Levenslang en Levensbreed Leren. [Screening van de regelgeving rond levenslang en levensbreed leren in het volwassenenonderwijs. Advies voor het Vlaams actieplan levenslang leren](#), 12 januari 2021.

⁹ Vlor, Raad Levenslang en Levensbreed Leren. [Advies over de implementatie van het decreet deeltijds kunstonderwijs](#), 15 mei 2019.

¹⁰ Ook zie Vlor, Raad Levenslang en Levensbreed Leren. [Screening van de regelgeving rond levenslang en levensbreed leren in het volwassenenonderwijs. Advies voor het Vlaams actieplan levenslang leren](#), 12 januari 2021; Vlor, Raad Levenslang en Levensbreed Leren. [Advies 'Leercultuur in de volwasseneneducatie'](#), 8 september 2020; Vlor, Algemene Raad. [Advies OESO Skills Strategie Vlaanderen](#), 28 maart 2019.

¹¹ Waar er in het vervolg van dit advies sprake is van levenslang leren, bedoelen we dus de term in brede zin, waaronder ook het levensbreed leren valt.

attitude bevorderen. Dat kan zich op termijn zelfs vertalen in betere prestaties van de organisaties of ondernemingen.

Daarnaast heeft het inzetten op levenslang leren ook impact op de **maatschappij** in haar geheel. Het zorgt voor talentontwikkeling, wat essentieel is in een lerende samenleving. Het draagt ook bij tot economische groei, bevordert arbeidsmarktparticipatie en dringt werkloosheid terug. Levenslang leren kan verder ook ‘spillover-’ effecten genereren. Dat betekent dat de impact van participatie aan levenslang leren niet enkel een individu beïnvloedt, maar ook afstraalt op anderen in hun omgeving.¹² De uitbouw van levenslang leren is dus cruciaal voor een gezonde samenleving in al zijn facetten.

2.2 Omschrijving van levenslang leren

De klassieke omschrijving van de doelgroep levenslang leren, zoals o.a. de OESO ze gebruikt, vertrekt van een leeftijdscriterium: Alle lerenden¹³ boven de 25 jaar vallen daarbij onder de noemer van levenslang leren. De Vlor merkt daarbij op dat een substantieel deel van de lerenden dat daadwerkelijk participeert aan levenslang leren in het hoger onderwijs niet wordt meegenomen. Denk bijvoorbeeld aan de bachelors die onmiddellijk na hun opleiding een vervolgopleiding starten. De raad verkiest dan ook om te werken met een definitie waarbij niet van leeftijdsgrenzen wordt uitgegaan.

De Vlor vertrekt van de meer gedurfde visie dat een ‘leven lang leren’ start bij de geboorte en gedurende de hele levensloop blijft duren. We verwijzen daarvoor naar de definitie van levenslang leren volgens Hargreaves (2004)¹⁴: *Lifelong learning should mean what the term plainly says: learning lasts for life – ‘cradle to grave’ – and so begins when we are born and embark on the adventure we are well programmed to pursue: learning.* In die visie op levenslang leren staat een algemene leercultuur centraal. Levenslang leren is immers een attitude, die van jongs af aan moet worden aangewakkerd.

Welke rol kan het hoger onderwijs spelen binnen de visie van ‘een leven lang leren’? In dat opzicht focussen we ons in dit advies op kwalificatieniveau 5 en hoger, en vooral op de lerenden die hierbinnen geen standaardtraject volgen. De diversiteit van de profielen van de lerenden die instromen en van het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs worden hieronder verder toegelicht.

2.3 Instroomprofielen in het levenslang leren in het hoger onderwijs

Er zijn verschillende profielen van lerenden die participeren aan het levenslang leren in hoger onderwijs:

- Er zijn lerenden die na hun secundair onderwijs geen basisdiploma hoger onderwijs hebben verworven en op latere leeftijd pas instromen in het hoger onderwijs, in

¹² Forrier, A. (2009). [Loont levenslang leren? De impact van levenslang leren op micro-, meso- en macroniveau](#). Over werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE, 19(1), 7-25. en OECD (2009), *Lifelong Learning*, in [Education Today 2009: The OECD Perspective](#), Paris: OECD Publishing.

¹³ In dit advies hanteren we de algemene term ‘lerenden’ voor de personen die instromen in het levenslang leren in het hoger onderwijs.

¹⁴ Hargreaves, D.H. (2004). *Learning for Life - The Foundation of Lifelong Learning*. The Policy Press, Bristol, UK, p. 1

combinatie met hun professionele bezigheden. Zo krijgen ze een volwaardige tweede kans om dat basisdiploma hoger onderwijs te behalen.

- Naast werkstudenten die instromen omdat ze geen basisdiploma hoger onderwijs hebben verworven, zijn er ook heel wat lerenden die wel een basisdiploma hoger onderwijs hebben verworven en toch herinstromen in het levenslang leren in hoger onderwijs. Dat kan meteen na het verwerven van hun basisdiploma of op latere leeftijd, om zichzelf:
 - **om te scholen** en dus een ander diploma te behalen (omwille van een vrijwillige carrièreswitch, omwille van heroriëntering na ontslag, etc.).
 - **bij of op te scholen** in de eigen discipline (om te specialiseren, om de eigen kennis te actualiseren, om sociale promotie te maken, omwille van zelfontplooiing, etc.).

Net als in vorige adviezen¹⁵ neemt de Vlor die diversiteit van profielen mee.

2.4 Aanbod van levenslang leren in het hoger onderwijs

Het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs wordt vaak geassocieerd met de brede 'range' aan permanente vorming, gaande van korter durende dag- of avondopleidingen, tot meerdaagse opleidingen, en tot onderdelen van opleidingen die kunnen worden gevolgd met creditcontracten, etc. Ook naast het aanbod permanente vorming zijn er diverse programma's waarin bovenstaande profielen (zie 2.3) instromen:

- Er zijn programma's die gericht zijn op het uitbreiden van de kennis en vaardigheden uit initiële bachelor- of masterprogramma's, nl. banaba's, manama's of postgraduat. Die programma's kunnen meteen worden gevolgd na het behalen van het basisdiploma hoger onderwijs, ofwel op latere leeftijd.
- Tot slot zijn er ook de basisopleidingen die niet altijd meteen geassocieerd worden met levenslang leren in het hoger onderwijs, maar waaraan werkstudenten wel deelnemen: graduaats-, bachelor-, en masterprogramma's, voorbereidings- en schakelprogramma's. Werkstudenten kunnen deze programma's flexibel volgen. Voor bepaalde opleidingen worden zelfs trajecten aangeboden die speciaal gericht zijn op studenten die werk en onderwijs combineren. De recente inkanteling van de graduaatsopleidingen in de hogescholen heeft geleid tot de instroom van meer werkstudenten in het hoger onderwijs.

De opleidingen permanente vorming en de programma's die gericht zijn op het uitbreiden van de kennis en vaardigheden uit initiële bachelor- en masterprogramma's worden, in lijn met de Codex Hoger Onderwijs¹⁶, in voorliggend advies samen benoemd als de postinitiële opleidingen. De Vlor trekt in dit advies van het brede en diverse aanbod levenslang leren in hoger onderwijs.¹⁷

3 Drempels

Diverse drempels bemoeilijken de verdere uitbouw van het aanbod levenslang leren in het Vlaamse hoger onderwijs: drempels voor lerenden die instromen in het levenslang leren in het hoger onderwijs, drempels voor de aanbieders van levenslang leren in het hoger onderwijs en drempels gerelateerd aan de organisatiewijze en onderwijsvorm.

¹⁵ Vlor, Algemene Raad. [Advies OESO Skills Strategie Vlaanderen](#), 28 maart 2019.

¹⁶ Zie Afdeling 4. Postinitiële opleidingen in de Codex Hoger Onderwijs.

¹⁷ Ook zie: OECD (2019). *OECD Skills Strategy Flanders: Assessment and recommendations*. Paris: OECD Publishing.

3.1 Voor lerenden die instromen in het levenslang leren in het hoger onderwijs

3.1.1 Gebrek aan leercultuur

Ondanks het belang van een algemene leercultuur, ontbreekt die in Vlaanderen.¹⁸ Het is vanzelfsprekend om na het secundair onderwijs in te stappen in het hoger onderwijs, en na het behalen van het basisdiploma hoger onderwijs nadien meteen de arbeidsmarkt te betreden. Het is niet gebruikelijk om pas op latere leeftijd in te stromen in het hoger onderwijs of om dan terug te keren naar het hoger onderwijs. Momenteel wordt het diploma hoger onderwijs dus als afgerond geheel gezien.

De Vlor heeft naar aanleiding van de Vlaamse OESO Skills Strategy al gewezen op het ontbreken van die leercultuur.¹⁹ De Vlor stuurde aan op het inzetten op het verbeteren van de leercultuur via een doortastend beleid inzake levenslang leren. Het aanwakkeren van die leercultuur is een bredere maatschappelijke opdracht die al bij het begin van het onderwijstraject zijn aanvang neemt. Uiteraard moet het hoger onderwijs mee de verantwoordelijkheid opnemen om de bereidheid tot leren verder te ontwikkelen.²⁰

3.1.2 Onvoldoende overzicht over het aanbod

De Vlor stelt vast dat het voor lerenden die potentieel instromen in het levenslang leren in het hoger onderwijs niet evident is om hun weg te vinden in het diverse aanbod. Het Hogeronderwijsregister²¹ biedt een overzicht van alle erkende bachelor-, master-, en graduaatsopleidingen in Vlaanderen (met inbegrip van banaba's en manama's), maar het aanbod postgraduat en permanente vorming wordt daar niet in opgenomen.

In het bijzonder voor nieuwkomers of voor personen die al lang geleden hun basisdiploma hebben gehaald, is het niet evident om hun weg te vinden in het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs. Het hoger onderwijslandschap ondergaat immers regelmatig wijzigingen. Bovendien is de informatie die hogeronderwijsinstellingen verschaffen over hun onderwijsaanbod in eerste instantie gericht op lerenden die meteen na het secundair onderwijs instromen.

De VDAB-website is een referentiewebsite voor lerenden die op zoek zijn naar een opleiding in het brede veld van het levenslang leren. Opleidingen van diverse aanbieders worden daar allemaal samen in opgenomen. De Vlor wijst er echter op dat lerenden die potentieel instromen in het levenslang leren in hoger onderwijs daardoor vaak onvoldoende zicht krijgen op de manier waarop opleidingen levenslang leren in het hoger onderwijs zich onderscheiden van deze van andere aanbieders.

3.1.3 Onduidelijk kluwen aan opleidingsincentives voor lerenden

De Vlor stelt vast dat de financiering via opleidingsincentives langs de overheidszijde een administratief kluwen alsook een kluwen tussen het gewestelijk en federaal niveau is voor lerenden die wensen te participeren in het levenslang leren in het hoger onderwijs. Er zijn diverse

¹⁸ Vlaamse Regering (2020). [Conceptnota De Lerende Samenleving](#).

¹⁹ Vlor, Raad Levenslang en Levensbreed Leren. [Advies 'Leercultuur in de volwasseneneducatie'](#), 8 september 2020; Vlor, Algemene Raad. [Advies OESO Skills Strategie Vlaanderen](#), 28 maart 2019.

²⁰ Vlor, Algemene Raad. [Advies OESO Skills Strategie Vlaanderen](#), 28 maart 2019.

²¹ Zie <https://www.hogeronderwijsregister.be/home>

opleidingsincentives die kunnen worden gebruikt voor een diversiteit aan opleidingen, zowel binnen als buiten het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs.

3.1.4 Stringente erkenning van eerder verworven competenties

Wanneer lerenden willen participeren aan het levenslang leren in het hoger onderwijs via basisopleidingen of via programma's gericht op het uitbreiden van de kennis en vaardigheden uit de initiële bachelor- of masteropleidingen, is het belangrijk dat hun eerder verworven competenties (EVC) maximaal worden erkend. Op die manier kunnen ze verkorte trajecten lopen, wat op zijn beurt hun leergoesting kan aanwakkeren. De Vlor stelt vast dat er in de praktijk stappen worden gezet om die EVC te erkennen, zij het nog in een beginfase. EVC worden daarbij te strikt gehanteerd vanuit de bril van de vakinhouden.

3.2 Voor aanbieders van levenslang leren in het hoger onderwijs

3.2.1 Enge definitie van werkstudent

Een groot deel van de lerenden dat participeert aan het levenslang leren in het hoger onderwijs, is werkstudent in de brede zin van het woord. De Codex Hoger Onderwijs definieert onder welke voorwaarden hogeronderwijsinstellingen een financieringsbonus kunnen ontvangen voor werkstudenten. Die bonus maakt het mogelijk dat hogeronderwijsinstellingen faciliteiten voor werkstudenten kunnen aanbieden en werkstudententrajecten kunnen uitbouwen.

Werkstudenten worden door de Vlaamse overheid als volgt gedefinieerd in de Codex Hoger Onderwijs (Artikel I.3.78):²²

“Een werkstudent is een student die aan al de volgende voorwaarden beantwoordt:

- a) hij is in het bezit van een bewijs van tewerkstelling in een dienstverband met een omvang van ten minste 80 uren per maand, of hij is in het bezit van een bewijs van uitkeringsgerechtigde werkzoekende en de opleiding kadert binnen het door een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling voorgestelde traject naar werk;*
- b) hij is nog niet in het bezit van een tweede cyclusediploma of masterdiploma;*
- c) hij is ingeschreven in een studietraject met specifieke onderwijs- en leervormen en met specifieke modaliteiten van begeleiding en aanbod, dat als zodanig geregistreerd is in het Hogeronderwijsregister. De afzonderlijke registratie in het Hogeronderwijsregister impliceert niet dat het hier een nieuwe opleiding betreft, zoals bepaald in artikel II.150.”*

De Vlor vindt dit echter een te beperkte omschrijving van de term werkstudent:²³

- Onder de lerenden die participeren aan het levenslang leren in het hoger onderwijs in combinatie met professionele bezigheden, zijn er sommigen die instromen omdat ze geen basisdiploma hoger onderwijs (althans geen tweede cyclusediploma of masterdiploma) hebben behaald, maar ook anderen die wel een basisdiploma hoger onderwijs hebben verworven en toch her-instromen om zich bij te scholen of om te scholen.

²² Zie: <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023887¶m=inhoud>

²³ Zie instroomprofielen in 2.3

- Daarnaast zijn er ook lerenden die participeren aan het brede aanbod van opleidingen levenslang leren die niet zijn opgenomen in het Hogeronderwijsregister, bijvoorbeeld permanente vormingen en postgraduatoren.

3.2.2 Gebrek aan overheidsfinanciering voor het postinitieel aanbod

De Vlor wees er al op dat er geen overheidsfinanciering is gekoppeld aan het aanbod permanente vorming.²⁴ Die overheidsfinanciering is overigens ook beperkt voor de typische vervolgoopleidingen zoals banaba's, manama's en postgraduatoren. Dat bemoeilijkt het oprichten van nieuwe en het verder uitbouwen van bestaande kwaliteitsvolle postinitiële opleidingen, in bepaalde opleidingsdomeinen in het bijzonder.

De Vlor stelt vast dat het uitwerken van permanente vormingen en van bepaalde vervolgoopleidingen zoals postgraduatoren momenteel vaak gebeurt in samenwerking met private partners en op basis van hoge inschrijvingsgelden. Dat verhoogt de drempel voor sommige lerenden om deel te nemen aan deze opleidingen. Om dergelijke opleidingen enigszins betaalbaar te houden, in het bijzonder in de domeinen waar lerenden zich moeilijker hoge inschrijvingsgelden kunnen permitteren, zijn hogeronderwijsinstellingen genoodzaakt om hiervoor te capituleren op hun basisenveloppe. De solidariteit die er heerst tussen basisopleidingen uit verschillende domeinen is er immers niet in diezelfde mate voor het postinitieel aanbod. De Vlor vraagt een doordacht en doelgericht beleid rond de financiering van een postinitieel aanbod dat niet ten koste mag gaan van de basisopleidingen.

3.3 Op vlak van organisatiewijze en onderwijsvorm

3.3.1 Onduidelijke positie van het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs

Het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs is divers en het aanbod permanente vorming is versnipperd. De Vlor stelt vast dat er te weinig afstemming is tussen diverse spelers in het levenslang leren. Dat is zowel het geval tussen verschillende hogeronderwijsinstellingen als tussen hogeronderwijsinstellingen enerzijds en andere spelers in het levenslang leren anderzijds.

Daarnaast wijst de Vlor erop dat het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs onvoldoende wordt gefaciliteerd en ondersteund door de arbeidsmarkt. Vanuit het arbeidsmarktperspectief wordt te vaak gekeken naar de noden op korte termijn, terwijl een opleiding hoger onderwijs kan bijdragen tot duurzaam werk.²⁵ Ook de opleidingsincentives voor deelname aan levenslang leren (zoals het Vlaams Opleidingsverlof) zijn vaak rechtstreeks gekoppeld aan de arbeidsmarktgerichtheid van de opleidingen, die zeer eng wordt geïnterpreteerd.

3.3.2 Regelgeving niet aangepast aan nieuwe onderwijsvormen

De coronacrisis heeft digitalisering in hoger onderwijs in een stroomversnelling gebracht. Dat geldt ook voor het levenslang leren in hoger onderwijs, waar via 'blended' en volledig digitale trajecten volop werd ingezet op afstandsleren. De organisatiewijze van het aanbod levenslang leren ziet er de dag van vandaag volledig anders uit dan voor de crisis. De uitdaging waar het

²⁴ Vlor, Algemene Raad. [Advies OESO Skills Strategie Vlaanderen](#), 28 maart 2019.

²⁵ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs](#), 11 juni 2019.

levenslang leren in hoger onderwijs de komende jaren voor staat, is hoe er in de toekomst zal worden gewerkt aan een gezonde vorm van ‘blended’ onderwijs.²⁶

De Vlor betreurt dat de regelgeving die verschuiving niet steeds heeft gevolgd. Dit geldt bijvoorbeeld voor opleidingsincentives, waaronder het Vlaams opleidingsverlof maar evenzeer het educatief verlof in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hoewel de definitie van contactleren werd uitgebreid naar het digitale gebeuren²⁷, gaat dit slechts om een tijdelijke maatregel voor het schooljaar ‘20-‘21 die niet duurzaam verankerd is.

3.3.3 Onvoldoende flexibele organisatie- en programmatiewijze

De Vlor stelt vast dat hogeronderwijsinstellingen niet steeds even vlot als andere aanbieders kunnen inspelen op vragen van de arbeidsmarkt en de maatschappelijke noden rond levenslang leren.²⁸ Het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs werkt immers voornamelijk ‘aanbod-gestuurd’. Dit is niet enkel het geval voor de basisopleidingen, maar ook voor het aanbod dat verder bouwt op bachelor- en masteropleidingen (banaba’s, manama’s, postgraduatoren). Dat aanbod hangt onderling nauw samen en wordt sterk gevoed door de (onderzoeks)expertise die aanwezig is in de hogeronderwijsinstellingen. Er wordt dus slechts vraag-gestuurd gewerkt voor zover dat aansluit bij die expertise.

Bovendien gaat het in die gevallen om langer durende opleidingen. Die zijn op te splitsen in diverse opleidingsonderdelen waarvoor creditcontracten kunnen worden afgesloten, maar leiden enkel in hun totaliteit tot het behalen van een diploma of getuigschrift. Die organisatiewijze draagt bij aan het beeld dat in de maatschappij heerst dat levenslang leren in het hoger onderwijs een jaar voltijds studeren betekent.

4 Aanbevelingen

In dit onderdeel van het advies formuleren we, in het verlengde van de geïdentificeerde drempels, aanbevelingen om het levenslang leren in het hoger onderwijs te versterken.

4.1 Voor lerenden die instromen in het levenslang leren in het hoger onderwijs

4.1.1 Versterken van de leercultuur

Het hoger onderwijs speelt een rol in het bevorderen van een attitude levenslang leren. Het aanwakkeren van leergoesting kan expliciet verankerd worden in de beoogde leerresultaten van basisopleidingen. Daarbij moet ook worden ingezet op de competenties om autonoom, zelfstandig en levenslang te leren te ontwikkelen.²⁹

Naast het perspectief van de beoogde leerresultaten is ook de manier waarop die leergoesting wordt gestimuleerd cruciaal. De Vlor beveelt aan om de diversiteit van studenten in de

²⁶ Ook zie het project POWERHEAD (Empowering Higher Education in Adopting Digital Learning): <https://www.vlor.be/powerhead-project>

²⁷ Zie <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-opleidingsincentives/gevolgen-van-corona-op-het-vlaams-opleidingsverlof>

²⁸ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. *Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs*, 11 juni 2019.

²⁹ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. *Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs*, 11 juni 2019. p. 13-14.

basisopleiding na te streven. Als jonge studenten in contact komen met oudere studenten, dan wordt instromen op latere leeftijd als meer 'mainstream' ervaren. Daarnaast zijn samenwerkingen tussen basisopleidingen, contacten met bedrijven in basisopleidingen, en aanmoedigingen om in de basisopleidingen navorming te volgen, 'good practices' die bijdragen tot het creëren van een attitude tot levenslang leren.

Het aanwakkeren van de leergoesting kan mede gerealiseerd worden door de alumniwerking. Naast het up-to-date houden van alumni over de nieuwe inzichten in het vakgebied, zouden zij ook als volwaardige partners kunnen fungeren bij de organisatie van opleidingen levenslang leren in het hoger onderwijs. Uit dergelijke uitwisselingen met alumni, die intussen ook professionele ervaring hebben opgedaan, kunnen mooie praktijken ontstaan. De Vlor benadrukt daarbij ook het belang van de professionalisering van het personeel in de instellingen. Op die manier wordt door het personeel immers het goede voorbeeld gegeven aan lerenden.

Tot slot vraagt de Vlor ook aan de overheid om de mogelijkheden tot sensibilisering rond levenslang leren te bestuderen, zodanig dat lerenden die potentieel instromen ook rechtstreeks worden gewezen op het belang van levenslang leren.

4.1.2 Correcte informatie verschaffen over opleidingsaanbod via leerloopbaanbegeleiding en leerwinkels

De Vlor vraagt de overheid om in te zetten op de uitbouw van een Vlaamse dienstverlening gericht op leerloopbaanbegeleiding. De eerdergenoemde VDAB-website volstaat niet. De Vlor stuurt aan op de oprichting van een Vlaams ondersteuningspunt voor leerloopbaanbegeleiding, naast de verdere ontwikkeling van de bestaande regionale 'leerwinkels'. Potentiële (werk)studenten hebben nood aan een goede begeleiding van hun studiekeuze bij (her)instroom in het levenslang leren in het hoger onderwijs en aan praktische informatie over het studeren in het hoger onderwijs.

Alertheid voor de verschillen in het aanbod van de diverse aanbieders levenslang leren, en dus voor de wijze waarop het hoger onderwijs zich onderscheidt van andere aanbieders, is daarbij cruciaal. Ook het belichten van de eigenheid en mogelijkheden van elke soort opleiding die wordt onderscheiden in het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs is noodzakelijk.

4.1.3 Via doordachte opleidingsincentives het levenslang leren stimuleren

De Vlor gaat uit van het *recht* op een leven lang leren voor alle burgers. De Vlor ondersteunt dan ook het idee van een leeraccount of leerrekening, dat zowel financiële stimulansen als verlofstelsels omvat en kan worden opgenomen gedurende de hele loopbaan. Daarbij moet ook voldoende aandacht zijn voor incentives die niet meteen gekoppeld zijn aan een enge invulling van de arbeidsmarktgerichtheid. Een dergelijke leeraccount of leerrekening bevordert het bewustzijn van het belang van levenslang leren en draagt bij tot een positieve leerattitude.³⁰

Het is daarbij ook cruciaal dat de arbeidsmarkt levenslang leren ondersteunt en faciliteert, en dat er, naast de impulsen van de overheid, ook in de schoot van de werkgever voldoende impulsen zijn ter ondersteuning van het levenslang leren (bijvoorbeeld een aangepast loonbeleid).

³⁰ Vlor, Algemene Raad. [Advies OESO Skills Strategie Vlaanderen](#), 28 maart 2019.

4.1.4 Eerder verworven competenties verruimen

De Vlor pleit er, in lijn met zijn voorgaande adviezen, voor om het EVC-beleid te versterken en de procedure hiertoe te vereenvoudigen³¹, zodanig dat EVC veelvuldig en laagdrempelig kunnen worden erkend in de basisopleidingen en programma's gericht op het uitbreiden van de kennis en vaardigheden uit de initiële bachelor- of masteropleidingen hoger onderwijs. De Vlor suggereert om bij de erkenning van EVC de leerdoelen als uitgangspunt te nemen, in plaats van de strikte bril van de vakinhouden.

4.2 Voor aanbieders levenslang leren in het hoger onderwijs

4.2.1 Breder definitie van werkstudent hanteren

In het verleden heeft de Vlor al meermaals wijzigingen en uitbreidingen voorgesteld bij de definitie van de Vlaamse overheid van werkstudent.³² Ook in dit advies wijzen we nogmaals op de eenzijdigheid en rigiditeit van deze definitie van werkstudenten en vragen we aan de overheid om de definitie te verruimen. Dat geldt zowel voor een uitbreiding voor lerenden die participeren aan het aanbod levenslang leren in combinatie met professionele bezigheden ondanks een eerder verworven basisdiploma, als voor lerenden die participeren aan opleidingen die niet gepaard gaan met 'specifieke onderwijs- en leervormen en met specifieke modaliteiten van begeleiding en aanbod' en dus niet zijn opgenomen in het Hogeronderwijsregister.³³

4.2.2 Overheidsfinanciering om het postinitieel aanbod te ondersteunen

De Vlor vraagt een doordacht en doelgericht beleid rond overheidsfinanciering ter bevordering van de verdere uitbouw van een kwaliteitsvol postinitieel aanbod, dat toegankelijk is voor een brede groep aan lerenden en niet ten koste gaat van het basisopleidingsaanbod.

4.3 Op vlak van organisatiewijze en onderwijsvorm

4.3.1 Positie van het levenslang leren in het hoger onderwijs versterken door afstemming en samenwerking met diverse actoren in het veld

Binnen het levenslang leren in het hoger onderwijs zou er, door middel van regionale afspraken en afstands- of online onderwijs een gespreid opleidingsaanbod moeten gerealiseerd worden, om de toegankelijkheid van het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs te bevorderen en de versnippering tegen te gaan. Er zijn diverse mogelijkheden tot samenwerking tussen hogeronderwijsinstellingen om een kwaliteitsvol aanbod levenslang leren te realiseren.

Dat kan door samenwerkingsverbanden tussen hogescholen en universiteiten, hetzij via associaties of over de associaties heen, of tussen verschillende universiteiten onderling en verschillende hogescholen onderling. De Vlor wijst hierbij op de bestaande 'good practices' waarbij er momenteel al lerenden worden doorverwezen tussen instellingen hoger onderwijs.

³¹ Vlor, Algemene Raad. [Advies over de voorontwerpen van decreet betreffende een geïntegreerd beleid voor de erkenning van verworven competenties en het kwaliteitstoezicht voor beroepskwalificerende trajecten op basis van een gemeenschappelijk kwaliteitskader](#), 28 juni 2018.

³² Voor een overzicht van alle opmerkingen bij deze definitie, zie: Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over de registratie van kansengroepen in het hoger onderwijs \(actualisering\)](#), 21 april 2015; en ook: Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over de definitie van werkstudenten in het hoger onderwijs naar aanleiding van de conceptnota hbo5](#), 13 december 2016.

³³ Zie definitie in de Codex Hoger Onderwijs (Artikel I.3.78), opgenomen in 3.2.1

Daarnaast bieden diverse Europese samenwerkingsinitiatieven (zoals 'European Universities') kansen, maar ook uitdagingen. Het bewaken van de kwaliteitszorg wordt dan immers een gedeelde verantwoordelijkheid.

De Vlor pleit daarnaast voor afstemming tussen diverse spelers in het domein van het levenslang leren, uitgaande van de sterktes van de diverse opleidingsaanbieders. Het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs moet inzetten op zijn sterkte. Dat is met name de combinatie van onderwijs en onderzoek (het 'evidence-based' karakter) en daardoor ook het kwaliteitsvol onderwijsaanbod. Diploma's hoger onderwijs ontleen daaraan hun publieke waarde. Bij private aanbieders is het vaak minder duidelijk hoe kwaliteitszorg georganiseerd wordt.

Er zijn eveneens mogelijkheden tot samenwerking met andere spelers in het levenslang leren. Zo kan het hoger onderwijs als partner optreden van private aanbieders, om in co-creatie een aantal opleidingen te voorzien.

Tot slot vraagt de samenwerking met de arbeidsmarkt de nodige aandacht. Het is cruciaal dat de arbeidsmarkt het levenslang leren mee ondersteunt en faciliteert.³⁴ In eerste instantie moeten bedrijven de meerwaarde inzien van het inzetten op bijscholing van hun werknemers. Naast het afstemmen van opleidingsbehoeftes op wat bedrijven op korte termijn nodig hebben, is ook het langetermijnperspectief belangrijk. Een opleiding in het hoger onderwijs kan immers bijdragen tot duurzaam werk.³⁵ Er zijn al 'good practices' van bedrijven die hun werknemers de mogelijkheid geven om op vrijdagmiddag een opleiding te volgen, of in het onderwijsveld waar pedagogische studiedagen tijdens de werkuren worden georganiseerd.

4.3.2 Regelgeving aangepast aan de nieuwe onderwijsvormen

De nieuwe 'blended' en digitale onderwijsvormen bieden opportuniteiten voor het levenslang leren in hoger onderwijs. Het studie-aanbod is vaak rijker geworden en toegankelijker voor bepaalde groepen lerenden (werkstudenten, lerenden met verminderde fysieke mobiliteit, etc.). Daarnaast biedt het ook mogelijkheden voor lerenden om zich te verdiepen in de leerinhouden, door bijvoorbeeld opnames te herbekijken. Waar het optimale evenwicht zich situeert in die 'blended' omgeving zal afhangen van doelgroep en leerdoelen. Zo kunnen bepaalde leerdoelen enkel gerealiseerd worden 'on campus' wanneer bijvoorbeeld sociale interactie of fysieke demonstratie belangrijk zijn. Daarnaast zijn er ongewenste effecten verbonden aan een gebrek aan fysiek contact³⁶, waardoor er ook in 'blended' of digitale omgevingen moet voldaan worden aan randvoorwaarden op het vlak van bijvoorbeeld begeleiding of interactie.

Nieuwe onderwijsvormen bieden perspectieven voor levenslang leren in het hoger onderwijs, maar de regelgeving moet hierop inspelen. De Vlor pleit hierbij niet enkel voor een verankering van noodmaatregelen rond de opleidingsincentives die werden ingevoerd omwille van de coronacrisis, maar benadrukt ook het belang van een regelgeving die op zich al voldoende flexibel kan omgaan met nieuwe onderwijsvormen (zie bijvoorbeeld de leeraccount of leerrekening in 4.1.3).

³⁴ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs](#), 11 juni 2019.

³⁵ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Uitdagingen en kansen voor een toekomstgericht hoger onderwijs](#), 11 juni 2019.

³⁶ Vlor, Algemene Raad. [Voluit voor weerbaar onderwijs. Wat leren we uit de coronacrisis voor onderwijsbeleid?](#) 26 november 2020. p. 18-24.

4.3.3 Een meer flexibele organisatie- en programmatiewijze realiseren

Naast het aanbod-gestuurd werken (d.w.z. een aanbod voorzien los van concrete vragen) ziet de Vlor kansen in een vraag-gestuurd aanbod levenslang leren in hoger onderwijs. Voornamelijk het aanbod permanente vorming biedt mogelijkheden tot vraag-gestuurd werken. Om zicht te krijgen op deze vragen en maatschappelijke noden moet er worden samengewerkt met personen uit de afzetmarkt waar lerenden worden tewerkgesteld. Vraag-gestuurd werken biedt ook mogelijkheden om bijkomende lerenden aan te trekken tot levenslang leren in hoger onderwijs. Het blijft daarbij echter belangrijk om de werklust voor het personeel te bewaken.

De Vlor pleit voor kwaliteitsbewaking van het aanbod permanente vorming in het hoger onderwijs, en dit in eigen beheer van de hogeronderwijsinstellingen. Aan de instellingen wordt dus gevraagd om autonoom een 'licht kwaliteitszorgsysteem' voor het aanbod permanente vorming uit te bouwen.

De Vlor ziet eveneens kansen in het uitbouwen van kortere (delen van) opleidingen gericht op het verwerven van specifieke competenties, gekoppeld aan (deel)certificaten. Zo'n certificaten sluiten aan bij het concept van micro-credentials of micro-degrees, waar het hoger onderwijs steeds meer op inzet.³⁷ Dat laat hogeronderwijsinstellingen niet alleen toe om meer flexibel in te spelen op vragen die leven in de maatschappij, maar biedt lerenden ook meer perspectief doordat ze (deel)certificaten kunnen verwerven voor onderdelen van opleidingen. De hele beweging rond micro-credentials krijgt op Europees niveau steeds meer aandacht, in het kader van de Europese onderwijsruimte³⁸ en de Europese hogeronderwijsruimte³⁹. Tegen de achtergrond van die recente ontwikkelingen, bereidt de Vlor advies voor.

5 Tot slot

Hoe kan het levenslang leren in het hoger onderwijs worden versterkt? Vertrekkende van een gedurfde visie en een brede definiëring van het aanbod van en de lerenden die instromen in het levenslang leren in het hoger onderwijs, bracht de Vlor heel wat drempels in kaart.

De Vlor vraagt maatregelen om de leercultuur onder lerenden te versterken, om hen correcte informatie te verschaffen over het opleidingsaanbod, en om hen via doordachte opleidingsincentives en een ruimere invulling van de EVC te stimuleren om te participeren aan het levenslang leren in het hoger onderwijs.

Voor aanbieders van levenslang leren dienen de drempels rond de financiering, zowel voor het identificeren van werkstudenten als voor het inrichten van een postinitieel aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs, te worden aangepakt.

³⁷ zie Palmaerts, T. (2020). Lezing gehouden ter gelegenheid van de vergadering van de werkgroep levenslang leren in het hoger onderwijs op 21 februari 2020.

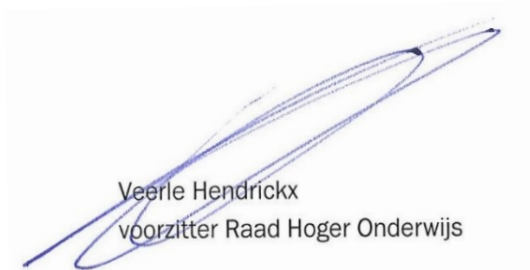
³⁸ Vlor, Algemene Raad. [Naar een Europese Onderwijsruimte? Advies over de Mededeling van de Europese Commissie, 17 december 2020](#); ook zie European Commission (2020). [Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on achieving the European Education Area by 2025. COM\(2020\) 625 final](#). Brussels: European Commission.

³⁹ Vlor, Raad Hoger Onderwijs. [Opvolging van het Bolognaproces: Advies over het Romecommuniqué en aandachtspunten voor Vlaanderen](#), 9 maart 2021; ook zie EHEA Rome 2020 (2020). [Rome Ministerial Communiqué 19 november 2020](#). Rome: EHEA.

Op vlak van organisatiewijze en onderwijsvorm benadrukt de Vlor het belang van een meer flexibele organisatiewijze van het aanbod levenslang leren in het hoger onderwijs via onder meer micro-credentials of micro-degrees, van aansluiting van de regelgeving op de nieuwe onderwijsvormen, en van afstemming en samenwerking tussen diverse actoren in het veld van het levenslang leren.

Tine Degrande
secretaris Raad Hoger Onderwijs

Veerle Hendrickx
voorzitter Raad Hoger Onderwijs